

3. Clifford, J. Introduction: Partial truths. In J. Clifford & G. Marcus (Eds.), *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. Berkeley: University of California Press, 1986. P. 1–26.

4. Du Bois, John W. Discourse and Grammar. In M. Tomasello (Ed.), *The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language Structure. Vol. II*. Mahwah – London: Lawrence Erlbaum Associates, 2003. P. 47–87.

5. Hopper, Paul J. Emergent Grammar. In M. Tomasello (Ed.), *The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language Structure. Vol. I*. Mahwah – London: Lawrence Erlbaum Associates, 1998. P. 155–176.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-404-7-39>

GLUTONYM "VARENYKY" IN PAREMIA, PHRASEOLOGISMS

ГЛЮТОНІМ «ВАРЕНИКИ» У ПАРЕМІЯХ, ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Khozhaienko Yu. V.

Teacher

*Dnipro lyceum № 1
of the Dnipro city council
Dnipro, Ukraine*

Хожасенко Ю. В.

вчитель

*Дніпровський ліцей № 1 Дніпровської
міської ради
м. Дніпро, Україна*

У сучасній лінгвістичній царині дослідники виявляють інтерес до мовних одиниць крізь культуру народів, їх особливості тощо. Наразі можна стверджувати, що найдавніші звичаї та вірування, особливості бачення й сприйняття довкілля представлені у прикладах фразеології, пареміології, які є золотим фондом української мови. Вважаємо, що аналіз фразеологізмів, паремій з глютономою «вареники» сприяє розкриттю особливостей національно-культурної оцінки цього глютоніму відповідно до традицій харчування, що і засвідчує актуальність нашої наукової праці.

Вербальне вираження культурних кодів, цінностей суспільства, гастрономів у зв'язку з мовними одиницями, мовою тощо в етнолінгвістичних роботах розглядали Г. Добролюжа, Г. Демиденко, В. Жайворонок, І. Іщенко, Г. Ковальова, В. Кононенко, З. Коцюба, І. Крикніцька, О. Лапиніна, Г. Осіпчук, О. Селіванова, Н. Шарманова, В. Ужченко та ін.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі етнокультурного контексту фразеологізмів, паремій української мови з глутонімом «вареники», які можна вважати важливими для українського народу. Джерельну базу дослідження становлять фразеологізми та паремії української мови, дібрані із фразеологічного словника [7], мовокраїнознавчого словника-довідника [4], тематичного коментованого словника [2], збірників українських прислів'їв та приказок [3; 6].

За словником В. Жайворонка «Знаки української етнокulturи», вареники (одн. вареник) – у традиційній українській кухні – невеликі варені вироби, зліплені з прісного тіста й начинені сиром, ягодами, маком, капустою, картоплею, пшоняною та гречаною кашею, борошном; начинка могла бути пісною або скоромною; у повсякденному меню селянина нечаста їжа, натомість страва була окрасою недільного або святкового столу: вживалася під час урочистих трапез на весіллі (додавали їх також у коровай), хрестинах, поминках, на гостинах, присвячених храмовим святкам, на толоках і обжинках; як і млинці, святкова страва на Масницю; у народі виступають символом заможного щасливого життя [1, с. 64]. У день Святої Варвари, на честь вшанування святої дівчата варять для хлопців вареники з маком (здавна вареники виступають символікою бога Місяця); варіння вареників – це одна з передсвяткових містерій Щедрого вечора: вірили, що великомучениця рятує людей від наглої смерті і від заразних хвороб [1, с. 64].

За мовознавчим словником-довідником «Україна в словах», вареники – невеликі варені вироби, зліплені з прісного тіста і начинені сиром, ягодами, капустою та ін. [4, с. 340].

У харчуванні українців вареники є однією з улюблених страв, що доводять паремії з глутонімом «вареники». Приказки говорять, що *сметаною вареників не зіпсуєш; були на Масницю вареники, та в піст на вербу повтікали* [1, с. 64]. У приповідці навіть звертаються до цього глутоніму: **Почекайте, вареники, прийде на вас Масниця.** Удаване співчуття до вареників з метою підкреслити любов до них як вияв кулінарних уподобань українців показує конструкція: *вареники-мученики: в окропі кипіли, велику муку терпіли* [2, с. 153]. *Беззубий – хамелю, хамелю, а вареники з сиром умелю. Вже й дрова і вода, коли б сир і мука, то би вареників наварила! Ріж мою душу вареником до подушки! Сметаною вареників не зіпсуєш. Сякі-такі вареники, а все ж краці галушок* [3, с. 55; 6, с. 93]. Про людину, яка живе у великих достатках, безтурботно, можна використати сталий вислів: **як вареник у маслі (сметані) переважно зі сл. жити.** Наприклад: *Царицю треба було в монастир, але їй там буде, як варенику в сметані, ченці ж їй, можна сказати, тепер як близькі родичі, то хай собі гуляє з своєю славою.* Синоніми: **як сир у сметані; як бобер у салі** [7, с. 73].

Неможливість щось зробити, розкриває фразеологізм: *вже є дрова і вода, коли б сир і мука* [4, с. 341].

Усі одиниці пареміології (прислів'я, приказки, афоризми, примовки, «дідові вислови», повір'я, прикмети, замовляння, нісенітниця, казкові формули тощо) являють собою кліше і використовуються в ролі знаків. Одночасно паремії є текстами – фольклорними чи книжними, які позначені ознакою автосемантиї (мають самодостатнє значення і можуть вживатися самостійно) [5, с. 5].

Отже, аналіз мовних одиниць доводить, що вареники є однією з головних страв українців, зустрічається в народних звичаях. Детальне вивчення усталених конструкцій з глютоною вареники показує, що вони позначають людську дійсність, яка властива українцям. Перспективу майбутніх наукових пошуків убачаємо в дослідженні та систематизації глютономних усталених конструкцій національної культури, які допоможуть усвідомити витоки етносвідомості нашого народу, особливості його світосприйняття.

Література:

1. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
2. Северинюк В. Популярні українські прислів'я та приказки : тематичний коментований словник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2019. 176 с.
3. Скарбниця народної мудрості : прислів'я, приказки, загадки, лічилки, скоромовки / упоряд. Панасенко Т. М. Харків : Фоліо, 2017. 286 с.
4. Україна в словах : Мовокраїнознавч. слов.-довід. : навч. посіб. для учнів загальноосвіт. шкіл, ліцеїв, гімназій, студентів, усіх, хто вивчає укр. мову / упоряд. і кер. авт. кол. Данилюк Н. Київ : Просвіта, 2004. 704 с.
5. Українська пареміологія : навч. посіб. для студентів філологічних спеціальностей вищих навч. закладів / Колоїз Ж., Малюга Н., Шарманова Н.; за ред. Колоїз Ж. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.
6. Українські прислів'я та приказки / упоряд. Панасенко Т. М. Харків : Фоліо, 2013. 254 с.
7. Ярещенко А. Сучасний фразеологічний словник української мови. Харків : Навчальна література, 2020. 640 с.